

Профорієнтаційна робота

У дитинстві з багатьох іграшок вибираємо найулюбленішу, в школі віддаємо перевагу найцікавішим, на наш погляд, предметам... Обираємо товаришів, друзів, коханих. І в основі вибору кожного з нас свої критерії, своє уявлення про добро і зло, честь і безчестя, правду і кривду.

ПРОФОРІЄНТАЦІЯ

У кожної людини є свобода вибору. Вибір існує щоденно, щохвилини. Різний за своєю серйозністю. Неоднаковий за своїми наслідками.

Зробити крок чи не робити? Промовчати чи відповісти? Стерпіти чи не стерпіти? Подолати чи відступити? Так чи ні? Куди піти вчитися? Як жити? Що робити?

Одним із найважливіших кроків у житті є вибір професії. Адже займатися тим, що тебе цікавить, приносить радість, - одна з умов відчуття життєвої повноцінності.

Прагнення «знайти себе», стати «самим собою», індивідуальністю – неодмінна ознака юності.

Своє майбутнє ми визначаємо задовго до останнього шкільного дзвінка. Обираючи професію, стараємося зважити всі «за» і «проти» того чи іншого заняття, що приваблює, «приміряти його на себе».

Вибір професії – чи не найголовніший чинник того, як складеться твоє подальше життя та як ти в ньому будеш себе почувати. Адже всім хочеться не лише заробляти гроші, але й реалізувати свій потенціал та отримувати справжнє задоволення від своєї діяльності.

«Ким ви працюєте?» - це чи найперше запитання, яке ставлять під час знайомства будь якій дорослій людині. «Ким працюють твої мама й тато?» - цікавляться навіть діти. І це не випадково, адже професія – одна з найважливіших характеристик людини.

Слід розрізняти близькі за значенням і вживанням слова «професія» і «спеціальність». Професія – рід занять, означена форма трудової діяльності. Спеціальність – окрема галузь науки, техніки, виробництва, в якій людина працює. Люди однієї професії можуть мати різні спеціальності.

Наприклад, вона лікар за професією, хірург за спеціальністю, він за професією будівельник, а за спеціальністю може бути бетонником, арматурником, зварювальником, кранівником тощо.

Мрія й реальність – як їх поєднати? Як не помилитись у виборі своєї дороги, щоб бути щасливим у праці?

Ці проблеми ми з вами маємо розв'язувати сьогодні. Спробуємо вирішити, що ж має обиратися: людина для професії чи професія для людини?

У світі існує близько 50 тисяч професій. Деякі з них – лікар, учитель, продавець – знайомі всім, деякі існують тільки в великих містах; а представників інших дуже мало (наприклад суфлерів). Кожна професія унікальна по-своєму.

Залежно від того, з ким (чим) працює людина, професії діляться на п'ять груп:

- 1) людина – природа (городник, ветеринар, агроном);
- 2) людина – техніка (електрик, слюсар, водій);

3) людина – знакові системи (програміст, секретар);

4) людина – людина (лікар, учитель, продавець);

5) людина – художній образ (актор, художник).

Вибір професії базується на трьох «китах»: ХОЧУ!МОЖУ!ТРЕБА!

Які професії зараз найпопулярніші? Як ви вважаєте, чому вони стали престижними?

Вибір професії – одне з найбільш відповідальних рішень, які приймає людина у житті. Звичайно можна перервати навчання, якщо на третьому курсі інституту ти зрозумієш, що це справа не твоя, а можна через декілька років залишити роботу, яка не подобається. Однак час буде втрачено, та й розчарування неминуче ... Вибір професії, як і будь-який вибір – це прийняття рішення при великій кількості альтернативних варіантів та необхідності враховувати різноманітні фактори. Є такий вираз: «Щастя-це коли ранком хочеться йти на роботу, а після роботи – додому».

Відколи живе людство - існує і проблема вибору занять, трудової діяльності, професійної кар'єри. Слово «професія» виникло на Землі як найвище, найдосконаліше творіння природи, підтверджують найдавніші пам'ятки, знайдені археологами, лінгвістами та істориками. Свідectво про роль усвідомленого вибору професійної сфери діяльності ми знаходимо навіть у Новому заповіті (послання св. апостола Павла до римлян 12.6,7,8): «Імама єно різні дари, згідно з благодаттю, даною нам. Коли пророцтво - то виконуй йод в міру віри, а коли служіння - будь на служінні, коли вчитель - на навчанні, коли утішитель - на потішанні, хто подає - у простоті, хто головує - то з пильністю, хто милосердствує - то з привітністю!» З різних історичних пам'яток відомо, що процес формування суспільних відносин супроводжувався розвитком ремесел, занять, появою різних професій. Відповідно виникали і проблеми з вибором їх, перші прояви невідповідності професії, справі, уподобанням. Давно, дуже давно люди збагнули: справжню насолоду приносить лише та праця, яка обирається за власним бажанням, відповідно до інтересів, покликання, здібностей особистості. Ще відомий давньогрецький філософ Платон (427-347 рр. до н.е.) говорив: «Пізнай себе і роби свою справу».

Профорієнтаційна робота

Профорієнтаційна робота – це робота з учнями щодо озброєння підлітків визначеною сукупністю знань про соціально-економічні і психофізіологічні особливості різних професій, умов правильного вибору однієї з них, інформації про канали працевлаштування, вимог до прийому на роботу і т.д. Це напрям роботи, в якому систематизуються відомості про зміст та перспективи сучасних професій, форми й умови оволодіння різними спеціальностями, стан та потреби ринку праці.

Напрямки профорієнтаційної роботи

У педагогічних дослідженнях розглядається формування інтересу до вибору професії через комплекс компонентів. Так за дослідженням М.Левітова, – ці компоненти поєднано в три групи:

1. мотиваційні компоненти, в яких відбивається оцінка професії, її суспільна значущість;
2. компоненти підготовки до трудової діяльності — знання, вміння, навички;
3. індивідуально-психологічні особливості мислення.

Мотиваційний компонент визначається моральними якостями та функціональними властивостями особистості, а також характером трудової діяльності, готовність до якої формується. Мотиваційний компонент має складну динамічну структуру, складові частини якої певним чином супідрядні, взаємозалежні та взаємообумовлені. До складу мотиваційного компоненту, що відбиває зміни в потребово-мотиваційній сфері особистості, входять відповідні потреби, мотиви, ціннісні орієнтації, інтереси, прихильності та установки.

Головне місце в структурі мотиваційного компоненту посідають мотиви навчально-виховної діяльності, оскільки всі інші складові виконують спонукальну функцію, що активізує цю діяльність, а мотиви інтегрують їх прояв.

До професійного компоненту входять знання про професії даної галузі; спеціальні знання, вміння, навички; досвід трудової діяльності, набутий у процесі трудової підготовки.

До психологічного компоненту включено індивідуально-психологічні, психічні та характерологічні особливості особистості, які виступають передумовами успішного оволодіння обраним видом трудової діяльності.

Профорієнтаційну роботу можна починати проводити у 9 класі. Вважаю, що звернутися до такої роботи можна вивчаючи пошукові системи Інтернету. Для цього формулюється ціль дослідження, його мета і напрямки.

Професійна орієнтація - система навчально-виховної роботи, спрямованої на засвоєння учнями знань про соціально-економічні й психофізіологічні умови правильного вибору професії, формування в них уміння аналізувати вимоги різних професій до психологічної структури особистості, а також свої професійно значущі якості, шляхи й засоби їх розвитку.

Правильний вибір професії зумовлює моральне задоволення, позитивну самооцінку, високу продуктивність праці, якість продукції. Він є точкою, в якій сходяться інтереси особистості та суспільства, поєднання особистих і загальних інтересів.

Завдання профорієнтації полягає в ознайомленні учнів з професіями та правилами їх вибору, вихованні спрямованості на самопізнання як основу професійного самовизначення; формування вміння зіставляти свої здібності з вимогами щодо набуття конкретної професії, складати на цій основі реальний план оволодіння професією, а також забезпечення розвитку професійно важливих якостей особистості.

Компонентами профорієнтаційної роботи є

- професійна інформація,
- професійна діагностика,
- професійна консультація,
- професійний відбір,
- професійна адаптація.

Професійна інформація

- психолого-педагогічна система формування в особистості активної профорієнтаційної позиції, що відповідає суб'єктивним і об'єктивним умовам вільного та свідомого професійного самовизначення особистості. Вона дає школярам змогу ознайомитися з різними професіями, з пов'язаним із ними змістом трудової діяльності, з вимогами, які ці професії пред'являють людині, а також з тим, де ними можна оволодіти. Завдяки цьому учні виявляють свої індивідуальні схильності, психофізіологічні можливості, вміння зіставити їх з вимогами професії, до якої вони

мають інтерес і нахили, щоб прийняти правильне рішення про свою придатність до професійної діяльності в обраній галузі праці.

Професійна діагностика

- система психологічного вивчення особистості з метою виявлення її професійно значущих властивостей і якостей. Для деяких спеціальностей вона є неминучою, ігнорування пов'язане з ризиком непридатності особистості.

Професійна консультація

- надання особистості на основі її вивчення науково обґрунтованої допомоги щодо найоптимальніших для неї напрямів і засобів професійного самовизначення. Вона має на меті й навчання учнів прийомам самооцінки своїх якостей з метою з'ясування їх відповідності вимогам професії. Мріючи про певну професію, школярі повинні водночас замислюватися, чи справді вони годяться для такої роботи. Для відповіді на це питання вони мають знати вимоги професії до людини, яка її обрала. Такі вимоги розроблено до багатьох професій.

Аналогічні консультації слід надавати і батькам учнів, щоб вони серйозніше підходили до обрання майбутньої професії дітьми, допомагали їм у цьому. До професійної консультації залучають і медичних працівників школи, які знають медичні протипоказання стосовно основних професій і можуть запобігти небажаним випадкам, коли учням доводиться змінювати професійну орієнтацію вже на етапі відбору.

Професійний відбір

- система роботи, спрямована на надання допомоги учневі у визначенні й виборі конкретної професії на основі виявлення й оцінки його загальних і спеціальних здібностей, здатностей, інтересів, потреб і об'єктивних умов професійної підготовки і працевлаштування. Здійснюють його навчальні заклади, висуваючи до вступників конкретні вимоги, або установи, які приймають випускників на роботу. На цьому етапі важлива роз'яснювальна робота серед молодих людей, які повинні усвідомити необхідність роботи над собою задля подолання певних недоліків, досягнення професійної майстерності.

Професійна адаптація

- процес пристосування людини до професійної діяльності, її умов; досягнення бажаної продуктивності праці й відповідності між професійними намірами, інтересами, якостями особистості та вимогами до діяльності. Її здійснюють на стадії оволодіння учнем професією. Ознаками професійної адаптації є збереження і розвиток здібностей і схильностей до обраної професійної діяльності, узгодженість суспільної та особистої

мотивації до праці, яка залежить від її змісту, впливу сім'ї та виробничого оточення. Професійна адаптація відбувається разом із суспільною адаптацією.

Етапи профорієнтаційної роботи

У Положенні про професійну орієнтацію молоді, яка навчається, визначено такі етапи профорієнтаційної роботи зі школярами різного віку:

а) початковий (пропедевтичний) етап. Метою його є ознайомлення дітей у процесі навчальної, позакласної та позашкільної роботи з найпоширенішими професіями, виховання позитивного ставлення до різних видів трудової та професійної діяльності, інтересу до пізнання своєї особистості, формування початкових загально-трудо-вих умінь і навичок, здатності до взаємодії з іншими особами в процесі діяльності. Результатом цієї роботи має бути сформоване у молодших школярів ставлення до себе, суспільства і професійної діяльності;

б) пізнавально-пошуковий (5-7 класи) етап. Передбачає формування ціннісних орієнтацій, мотивації самопізнання, установки на власну активність у професійному самовизначенні та оволодінні професійною діяльністю, а також систематичне ознайомлення з професіями у навчально-виховному процесі. Не менш важливими є формування умінь самооцінки, самоаналізу з метою усвідомлення власної професійної спрямованості, консультування щодо вибору профілю подальшої освіти, форм трудової підготовки. Оптимальним результатом є вибір напряму (профілю) навчання, продовження освіти у 8-9 класах;

в) базовий (визначальний) (8-9, 8-12 класи) етап. Робота на цьому етапі полягає у вивченні наукових основ вибору професії, її класифікаційних ознак, вимог професій до людини, основних професійно важливих якостей, правил вибору професії. Старшокласники мають оволодіти методиками самопізнання, самооцінки, розвивати індивідуальні професійно важливі якості, формувати вміння зіставляти необхідні для здобуття конкретної професії вимоги з власними можливостями та кон'юнктурою ринку праці. Завданням школи є створення умов для випробування можливостей учнів у різних видах трудової діяльності (консультації щодо вибору професії та навчального закладу, професійний відбір). Про досягнення очікуваних результатів свідчать сформованість особистісно значущого сенсу вибору професії, певної професійної спрямованості, професійне самовизначення учнів, їх готовність до зміни професійної спрямованості, переорієнтації на суміжні професії, на інші види діяльності відповідно до своїх індивідуальних особливостей та результатів профвідбору.

Профорієнтаційну роботу в школі здійснюють учителі всіх навчальних предметів, класні керівники, інші педагогічні працівники, фахівці різних галузей виробництва.

У навчальних програмах з предметів природничо-математичного циклу закладено можливості розкриття природничих основ праці, формування практичних навичок (вимірювальних, обчислювальних, лабораторних, графічних), необхідних для роботи на сучасному механізованому та автоматизованому виробництві. На уроках трудового навчання учні на політехнічній основі оволодівають системою техніко-технологічних та економічних знань, набувають умінь і навичок самостійної роботи з різними матеріалами, використовуючи з практичною метою інструменти, пристосування і прилади, в них формується сумлінне ставлення до процесу праці та її результатів. Усі ці якості мають безпосереднє значення для подальшої професійної орієнтації.

Важливу роль у професійній орієнтації школярів відіграють факультативні курси. Багато їх орієнтує старшокласників на конкретну професію і дає їм певний обсяг знань, умінь і навичок з цієї професії.

Провідна роль у цій роботі належить класному керівникові. Він упродовж тривалого часу спостерігає за учнями свого класу, вивчає їх індивідуальні особливості, інтереси, здібності й нахили, контактує з батьками, знає виховний потенціал кожної сім'ї, що дає йому змогу організувати профорієнтаційну роботу на належному рівні.

Серед використовуваних класними керівниками форм такої роботи найефективнішими є екскурсії, зустрічі з фахівцями, колишніми випускниками, вечори, диспути, конференції, класні години, заняття в гуртках, факультативи.

Професіограма

Для ефективного інформування учнів про певну професію використовують її професіограму, що передбачає розкриття таких питань:

1. Як називається робота, у чому її суть? (Назва роботи, спеціальності, професії, посади, можливого робочого місця, тобто опис істотних характеристик і видових особливостей праці.)
2. Яка ефективність і мета роботи?
3. Що є предметом праці?
4. У який спосіб виконується робота?
5. На основі чого вона здійснюється?

6. Які критерії оцінки результатів праці?
7. Яка кваліфікація потрібна для роботи?
8. За допомогою яких засобів виконується робота?
9. В яких умовах виконується робота?
10. Яка організація праці?
11. Яка кооперація праці? (Хто, що і з ким виготовляє?)
12. Яка інтенсивність праці?
13. Які моменти небезпеки та відповідальності трапляються в процесі роботи?
14. Яку вигоду дає робота працівникові? (Зарплата, премія, пільги, моральне задоволення, суспільне визнання.)
15. Які вимоги і обмеження характерні для роботи?

Успішність професійного самовизначення старшокласників залежить від сформованості їх ціннісної орієнтації, життєвих ідеалів у професійній сфері. В кожній сфері професійної діяльності можна з'ясувати особистісні ідеали з метою допомогти молоді утвердитися на власному життєвому і професійному шляху.

Ця методика вибудовується на принципах пізнавальної і творчої самореалізації особистості, що сприяє формуванню професійної орієнтації учнів. Відповідно до неї кожен учень протягом року обирає власний ідеал творчої самореалізації, готує міні-урок для однокласників, проводячи його за таким планом:

1. Визначити, про яку сферу професійної діяльності буде йтися.
2. Зіставити свої інтереси з рисами обраного ідеалу професіонала: чому обрано саме цю особистість, чим вона є привабливою, близькою.
3. Стисло розповісти про найцікавіші події на життєвому шляху цієї особистості.
4. Акцентувати увагу на тому, як ця творча особистість досягла висот у своїй діяльності.
- б. Продемонструвати вражаючий фрагмент твору, винаходу (поставити музичний запис, накреслити на дошці схему пристрою, показати копію картини тощо).
6. Дати творче завдання учням класу (організувати гру, відгадати загадку, розв'язати кросворд тощо).
7. Відповісти на поставлені учнями запитання.
8. Отримати оцінку.

Оцінку за урок учні та вчителі визначають спільно. Вона має ґрунтуватися на таких показниках: а) відповідність особистості певній професійній орієнтації; б) рівень

підготовленості матеріалу; в) вміння донести матеріал до слухачів; г) рівень цікавості творчих завдань, запитань тощо.

Така методика активізує мотиваційні, інформаційно-пізнавальні, цілеутворювальні, операційно-результативні та емоційно-почуттєві компоненти діяльності особистості.

Під час орієнтації учнів на конкретну професію можливі такі помилки: поділ професій на "престижні" й "непрестижні"; ототожнення навчального предмета з професією; перенесення ставлення до людини - представника професії на саму професію; вибір професії під чийсь впливом; застарілі уявлення про характер праці у сфері матеріального виробництва.

Висновки

Вибір майбутньої професії - це серйозний крок, який випускники роблять на підставі інформації, отриманої з різноманітних джерел, рівня своїх знань з профільюючих предметів та власних природних здібностей. Вступ до вищого навчального закладу є для них важливим життєвим проектом, над яким майбутні абітурієнти працюють разом з вчителями та батьками.

Звертаю увагу на три напрямки формування у старшокласників інтересу до професії:

- ознайомлення з характером та особливостями різних професій і спеціальностей. Це можливо здійснити тільки в процесі навчання, коли учні знайомляться з різними видами праці.

- практичне спрямування старшокласників на вибір професії, коли учні особисто переконуються в правильності свого вибору.

- створення умов для оволодіння задатками трудових спеціальностей допомагає старшокласникам оволодіти практичними вміннями та навичками в тій або іншій галузі, дозволяє учням виявити свої творчі здібності.

З метою формування в учнів професійного самовизначення потрібна система науково-практичної діяльності школи, сім'ї, підприємств, ПТУ, профорієнтаційних центрів, яка називається професійною орієнтацією. Вибір професії — один з головних життєвих виборів, який здійснює людина в юному віці. Він має велике значення як для самої людини, так і для суспільства. Вибір професії — це, по суті, вибір життєвого шляху, вибір долі.

Робота з профорієнтації школярів повинна бути диференційованою, проводитися виходячи з особистісних особливостей учнів. З учнями, в яких склався

професійний намір, що проявляється у виборі конкретної професії, доцільно проводити роботу із закріплення їх профнамірів шляхом поглиблення й розширення знань про обрану професію. Школярів, у яких менш виражені професійні наміри, що виявляється в коливаннях, зміні інтересів, необхідно широко знайомити із професіями, сферами людської діяльності, галузями економіки та ІТ.